

Puolustusvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi asevelvollisuuslain ja siviilipalveluslain 79 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi asevelvollisuuslain ja siviilipalveluslain 79 §:n muuttamisesta (HE 183/2021 vp). Asia on saapunut puolustusvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- hallitussihteeri Joonas Lapinlampi, puolustusministeriö
- työmarkkinaneuvos Teija Felt, työ- ja elinkeinoministeriö
- sotilaslakimies Erik Jokinen, Pääesikunta
- siviilipalvelusjohtaja Mikko Reijonen, Siviilipalveluskeskus

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- ulkoministeriö
- oikeusministeriö
- Oikeuskanslerinvirasto
- korkein hallinto-oikeus
- Syyttäjälaitos
- Reserviläisliitto ry
- Aseistakieltäytyjäliitto - AKL ry

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi asevelvollisuuslakia ja siviilipalveluslakia. Asevelvollisuuslain mukaisten kutsuntojen järjestämistä joustavoitettaisiin yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi tai muusta erityisen painavasta syystä. Asevelvollisuuslaista poistettaisiin velvoite julkaista kutsuntakuulutus kunnan ilmoitustaululla. Varusmiespalveluksen aloittamisajankohtaa koskevaa sääntelyä täsmennettäisiin. Palveluskelpoisuudesta päättämistä ja oikaisuvaatimuksen tekemistä selkeytettäisiin. Lisäksi asevelvollisuudesta ja siviilipalveluksesta kieläytymistä koskevaa sääntelyä selkeytettäisiin. Asevelvollisuuslain muutoksenhakusäännösten ruotsinkielistä kieliversiota päivitetäisiin vastaamaan paremmin hallintolain terminologiaa.

Valiokunnan mietintö PuVM 2/2021 vp

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2022. Asevelvollisuuslain säännöstä viimeisestä mahdollisesta varusmiespalveluksen aloittamisajankohdasta sovellettaisiin vasta 1.1.2024 jälkeen varusmiespalveluksen aloittaviin varusmiehiin. Lisäksi säännöstä palveluskelpoisuudesta päättämisestä sovellettaisiin vasta 1.7.2022 alkaen.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

(1) Asevelvollisuuslain (1438/2007) kokonaisuudistus tuli voimaan 1.1.2008. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan viimeisten 13 vuoden aikana on havaittu useita lain yksityiskohtiin kohdistuvia selvittämistä edellyttäviä kysymyksiä ja muutostarpeita. Osa lain muutostarpeista liittyy käytännön toiminnassa havaittuihin ongelmiin ja osa ympäröivän lainsäädännön muutoksiin. Myös covid-19-pandemian myötä on käynyt ilmi tiettyjä ongelmakohtia erityisesti kutsuntojen järjestämiseen liittyvien säännösten osalta.

(2) Kutsuntojen järjestämistä koskevien joustomahdollisuuksien tarkoituksena on esityksen mukaan varmistaa, että kutsunnat pystytään järjestämään turvallisesti kaikissa olosuhteissa. Valiokunta pitää muutosehdotusta perusteltuna covid-19-pandemian kokemuksetkin huomioiden. Ehdotettu uusi säännös, jonka mukaan varusmiespalvelus olisi aloitettava viimeistään sinä vuonna, jona asevelvollinen täyttää 29 vuotta, helpottaa saadun selvityksen mukaan aluetoimistojen toimintaa ja selkeyttää oikeustilaa niin asevelvollisen kuin aluetoimistojenkin kannalta.

(3) Esityksessä pyritään myös yksinkertaistamaan ja nopeuttamaan palveluksen keskeyttämisen yhteydessä tapahtuvaa palveluskelpoisuuden määrittämistä sekä oikaisuvaatimusmenettelyä. Ehdotetuilla muutoksilla arvioidaan olevan myönteisiä vaikutuksia myös aluetoimistojen toimintaan.

(4) Siviilipalveluslain 79 §:n 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että jos tuomioistuimien on hylännyt siviilipalvelusvelvollista vastaan nostetun syytteen 74 §:ssä tarkoitettu siviilipalveluksesta kieltäytymisestä, häntä ei enää määrättäisi suorittamaan siviilipalvelusvelvollisuuttaan rauhan aikana. Ehdotetun sääntelyn tavoitteena on poistaa nykytilan aiheuttama tilanne, jossa Siviilipalveluskeskuksen tulee määrätä siviilipalvelusvelvollinen uudelleen palvelukseen tilanteessa, jossa syyte siviilipalveluksesta kieltäytymisestä on tuomioistuimessa lainvoimaisesti hylätty. Henkilön tultua määrätyksi uudelleen palvelukseen nykyisen siviilipalveluslain 79 §:n nojalla ja kieltäytyessä uudelleen ei asian johdosta suoritettu esitutkinta ”ne bis in ide” -periaatteesta johtuen johda syytteeseen tai mahdollinen syyte joka tapauksessa tulnaisiin käytännössä tuomioistuimessa hylkäämään. Valiokunnan näkemyksen mukaan ehdotettu uusi sääntely selkeyttää oikeustilaa, parantaa yksilön oikeusturvaa sekä säästää Puolustusvoimien, Siviilipalveluskeskuksen ja oikeuslaitoksen resursseja.

Valiokunnan mietintö PuVM 2/2021 vp

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Laki asevelvollisuuslain muuttamisesta

109 §. Oikaisuvaatimus. Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 109 §:ssä ei ole mainittu oikaisuvaatimuksen tekemisen määräaika eikä sitä, mistä määräaika lasketaan. Sen sijaan säännöksessä on siihen lisättäväksi esitettyssä 3 momentissa todettu: "Muutoin oikaisuvaatimusmenettelyssä sovelletaan hallintolakia". Valiokunta ehdottaa 3 momenttia täsmennettäväksi siten, että oikaisuvaatimusajasta, oikaisuvaatimuksen muodosta ja sisällöstä sekä oikaisuvaatimusmenettelystä muutoin säädetään hallintolaissa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Puolustusvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 183/2021 vp sisältyvän 2. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 183/2021 vp sisältyvän 1. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

asevelvollisuuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan asevelvollisuuslain (1438/2007) 9 §:n 2 momentti, 15 §:n 3 momentti, 28 §:n 1 momentti, 36 §, 60 §:n 5 momentti, 75 §:n 1 momentti, 76 §:n 2 momentti, 109 §, 110 §:n ruotsinkielinen sanamuoto, 111 §:n ruotsinkielinen sanamuoto ja 118 §:n 2 momentti,
sellaisina kuin niistä ovat 60 §:n 5 momentti ja 110 §:n ruotsinkielinen sanamuoto laissa 510/2013 ja 109 § ja 111 §:n ruotsinkielinen sanamuoto laissa 147/2010, sekä
lisätään 15 §:ään uusi 4 momentti, 16 §:ään uusi 5 momentti ja 33 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 147/2010, uusi 2 momentti seuraavasti:

Valiokunnan mietintö PuVM 2/2021 vp

9 §

Palveluskelpoisuus

Palveluskelpoisuudesta päätetään tietojen perusteella, jotka asevelvollisesta, hänen terveydentilastaan sekä hänen fyysisestä ja henkisestä suorituskyvystään saadaan:

- 1) asevelvolliselta itseltään;
 - 2) terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastuksessa;
 - 3) soveltuvuuskokeessa;
 - 4) henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain (332/2019) 34 ja 35 §:ssä tarkoituilta tahoilta.
-

15 §

Kutsunnan aika ja kutsuntaluettelo sekä kutsuntakuulutus

Kutsunnan ajasta ja paikasta ilmoitetaan kutsuntakuulutuksella, joka on nähtävillä Puolustusvoimien verkkosivuilla vähintään kaksi viikkoa ennen kutsuntoja sekä kutsuntojen ajan. Tarpeen mukaan kuulutus voidaan pitää nähtävänä myös muulla hallintolain (434/2003) 62 a §:ssä tarkoitulla tavalla.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua ajankohdasta voidaan puolustusministeriön päätöksellä valtakunnallisesti, alueellisesti tai paikallisesti poiketa, jos se on välttämätöntä yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi tai muusta erityisen painavasta syystä.

16 §

Läsnäolovelvollisuus kutsunnassa

Edellä 1 momentissa tarkoitettua henkilökohtaisesta läsnäolovelvollisuudesta voidaan puolustusministeriön päätöksellä valtakunnallisesti, alueellisesti tai paikallisesti poiketa, jos se on välttämätöntä yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi tai muusta erityisen painavasta syystä eikä vaaranna 12 §:ssä säädettyä kutsunnan tarkoitusta.

28 §

Varusmiespalveluksen aloittamisen ajankohta

Varusmiespalvelus on aloitettava viimeistään sinä vuonna, jona asevelvollinen täyttää 29 vuotta. Asevelvollinen määrätään aloittamaan varusmiespalvelus yleisenä tai erityisenä palveluksen aloittamispäivänä viimeistään kolmantena kalenterivuonna kutsunnan jälkeen.

Valiokunnan mietintö PuVM 2/2021 vp

33 §

Kertausharjoitusta koskevan määräyksen peruuttaminen

Aluetoimisto voi peruuttaa kertausharjoitukseen osallistumista koskevan määräyksen, jos se on tarpeen yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi tai muusta erityisen painavasta syystä.

36 §

Varusmiespalveluksen tarkoitus

Varusmiespalveluksen aikana asevelvolliset koulutetaan ja harjaannutetaan sotilaallisen maanpuolustuksen tehtäviin ja siten osaltaan luodaan edellytykset sodan ajan varalta tarvittavien joukkokokonaisuuksien tuottamiselle.

Varusmiespalveluksen alkuvaiheessa opetetaan sotilaan perustaidot, tehdään tarvittavat soveltuvuus- ja kuntotestit sekä arvioidaan soveltuvuus miehistön eri palvelustehtäviin sekä johtajakoulutukseen.

Alkuvaiheen jälkeen miehistölle annetaan koulutus miehistön tehtäviin, erityistaitoa vaativiin miehistön tehtäviin sekä vaativimpiin miehistön erityistehtäviin ja johtajakoulutukseen valituille aliupseerin tai reserviupseerin tehtäviin.

Palveluksen loppuvaiheessa 3 momentissa tarkoitettujen koulutuksen saaneet varusmiehet koulutetaan toimimaan sodanajan joukon tehtävissä.

60 §

Palveluksen keskeyttäminen

Asevelvollista on kuultava henkilökohtaisesti, jos palvelus keskeytetään 1 momentissa tarkoitettulla perusteella. Joukko-osaston komentaja päättää samalla asevelvollisen palveluskelpoisuudesta.

75 §

Ulkomailla asuvan toisen valtion kansalaisen velvollisuus tulla kutsuntaan ja palvelukseen

Asevelvollisella ei ole velvollisuutta tulla kutsuntaan eikä varusmiespalvelukseen, jos hänellä on myös toisen valtion kansalaisuus ja hänen asuinpaikkansa on viimeiset seitsemän vuotta ollut muualla kuin Suomessa. Asevelvollinen voidaan kuitenkin määrätä palvelukseen, jos hän muuttaa Suomeen ennen sen vuoden loppua, jona hän täyttää 29 vuotta.

Valiokunnan mietintö PuVM 2/2021 vp

76 §

Varusmiespalveluksesta vapauttaminen toisen valtion kansalaisuuden perusteella

Edellä 1 momentissa tarkoitettu päätös voidaan peruuttaa ja asianomainen määrätä varusmiespalvelukseen, jos vapauttamisen edellytyksissä on tapahtunut olennainen muutos sen vuoksi, että asevelvollinen on ennen sen vuoden loppua, jona hän täyttää 29 vuotta, muuttanut asumaan Suomeen.

109 §

Oikaisuvaatimus

Asevelvollinen saa vaatia oikaisua aluetoimistolta aluetoimiston, joukko-osaston komentajan tai kutsuntalautakunnan päätökseen, joka koskee palveluskelpoisuutta, palvelukseen määräämistä tai palveluksesta vapauttamista, sekä aluetoimiston tai joukko-osaston päätökseen, joka koskee koulutuksen keskeyttämistä, palveluksen keskeyttämistä, huumausaineen käyttöä selvittävään tutkimukseen määräämistä, isyysvapaan ajankohtaa sekä tässä laissa tarkoitettua etuutta.

Oikaisuvaatimus tehdään asevelvollisen kotipaikan mukaan määräytyvälle aluetoimistolle. Kertausharjoituksesta vapauttamista koskevaa päätöstä koskeva oikaisuvaatimus tehdään kuitenkin sille aluetoimistolle, joka on käsitellyt asevelvollisen vapautushakemuksen. Kutsuntalautakunnan päätöstä koskeva oikaisuvaatimus toimitetaan aluetoimistolle.

~~Muutoin oikaisuvaatimusmenettelyssä sovelletaan hallintolakia.~~ Oikaisuvaatimusajasta, oikaisuvaatimuksen muodosta ja sisällöstä sekä oikaisuvaatimusmenettelystä muutoin säädetään hallintolaissa.

118 §

Asevelvollisuudesta kieltäytyminen

Jollei tässä pykälässä toisin säädetä, 1 momentissa tarkoitetun rikoksen osalta noudatetaan siviilipalveluslain säännöksiä. Varusmies, jonka asevelvollisuudesta kieltäytymistä koskevan rikoksen esitutkinta-aineiston joukko-osaston komentaja on päättänyt sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 14 §:n mukaisesti toimittaa syyttäjälle, on heti kotiutettava. Jos tuomioistuimien on hylännyt asevelvollista vastaan nostetun syytteen asevelvollisuudesta kieltäytymisestä, häntä ei enää määrätä suorittamaan asevelvollisuuttaan rauhan aikana.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 _____.

Mitä 28 §:n 1 momentissa säädetään viimeisestä mahdollisesta palveluksen aloittamisajankohdasta, sovelletaan kuitenkin vain 1 päivän tammikuuta 2024 jälkeen varusmiespalveluksensa

Valiokunnan mietintö PuVM 2/2021 vp

aloittaviin varusmiehiin. Tämän lain voimaantulo ei vaikuta lain voimaan tullessa voimassa olleen lain nojalla annettuihin palveluksen aloittamista koskeviin päätöksiin.

Mitä 60 §:n 5 momentissa säädetään palveluskelpoisuutta koskevasta joukko-osaston komentajan päätöksestä, sovelletaan vasta 1 päivästä heinäkuuta 2022.

Tämän lain voimaan tullessa aluetoimistossa vireillä ollut asia käsitellään loppuun noudattaen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

2.

Laki

siviilipalveluslain 79 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan siviilipalveluslain (1446/2007) 79 § seuraavasti:

79 §

Uusi palvelusmääräys

Palvelukseen uudelleen määräämisessä huomioidaan aika, jonka siviilipalvelusvelvollinen on ollut siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tai siviilipalvelusrikoksesta johtuvan tutkinnan vuoksi vapautensa menettäneenä. Palvelusaika luetaan siten, että yksi päivä vapaudenmenetystä vastaa kahta päivää siviilipalveluksessa.

Jos tuomioistuin on hylännyt siviilipalvelusvelvollista vastaan nostetun syytteen 74 §:ssä tarkoitetusta siviilipalveluksesta kieltäytymisestä, häntä ei enää määrätä suorittamaan siviilipalvelusvelvollisuuttaan rauhan aikana.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa siviilipalveluskeskuksessa vireillä ollut asia käsitellään loppuun noudattaen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säädöksiä.

Valiokunnan mietintö PuVM 2/2021 vp

Helsingissä 16.11.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Ilkka Kanerva kok
varapuheenjohtaja Jari Ronkainen ps
jäsen Atte Harjanne vihr
jäsen Timo Heinonen kok
jäsen Hanna Holopainen vihr
jäsen Eeva Kalli kesk
jäsen Mika Kari sd
jäsen Tuomas Kettunen kesk
jäsen Kimmo Kiljunen sd
jäsen Jukka Kopra kok
jäsen Joonas Könttä kesk
jäsen Markus Mustajärvi vas
jäsen Juha Mäenpää ps
jäsen Riitta Mäkinen sd
jäsen Veijo Niemi ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Heikki Savola